

295 a) **sebrat** (1659) — *mapa s. 415*

b) **sešit** (35)

sežrat (ČJA 5, 267)

(**je/máme**) **semleto** (ČJA 4, 416)

- 1 M a) sebrať
zebrať
b) zešit

2 Mapa zachycuje rozdíly v předponovém *se-* u dvou výrazů, a to u slovesa *sebrat* a u substantiva *sešit* (odvozeno od slovesa *sešít*). Zjištěné nář. diference se omezují na dvojici *se-* × *ze-*.

V případě nář. rozdílu *sešit* × *zešit* je izoglosou vymezen výskyt varianty *zešit*.

Předpona *se-*, shodná se spisovným jazykem, je u obou výrazů původní a vyjadřuje prostorový význam směřování dohromady. Na části území se vyskytuje v hláskové obměně *ze-*, a splývá tak s předponou jinou, s původním prefixem *ze-*.

Příčiny nář. splynutí *se-* a *ze-* spočívají zřejmě ve společném významovém rysu obou předpon (rysu rezultativnosti, srov. Šlosar, 1981, s. 91). Nevylučujeme ani, že jejich splývání mohly podpořit asimilační znělostní tendence.

3 Mapa zobrazuje diferenci *sebrat* × *zebrat* jako protiklad česko-moravský. Výrazně zeměpisně vymezena je však jen podoba *sebrat*: užívá se jí pouze v nářečích na území Čech, východní hranici jejího výskytu tvoří bývalá zemská hranice.

Oblasti předpony *ze-* je území na východ od této linie. Obměna *zebrat* se však vyskytuje i v nářečích Čech, a to vždy jako podoba dubletní. Soustředěněji se objevuje zejména v pruhu území vymezeném městy Praha – Vysoké Mýto, na vých. okraji jzč. nář., zachycena byla též v lounském úseku a na širokém Náchodsku.

Výskyt dialektismu *zešit* je výrazně menší, než je tomu u varianty *zebrat*. Omezuje se pouze na vých. část zkoumaného území. Záp. oblast jeho výskytu vymezuje linie, jež probíhá od severu podél bývalé zemské hranice a u Nového Města na Moravě se stáčí jv. směrem k Mikulovu. V mikroareálu na Znojemsku byl zachycen dubletně. Menší rozsah obměny *ze-* pravděpodobně souvisí s působením spisovného jazyka ve školní výuce.

Stav ve městech se shoduje se situací ve venkovském okolí, v mluvě měst se v oblasti nář. *ze-* uplatňuje – zejména v severomoravském pohraničí – spisovná předpona *se-*.

- 4 a) **sebrat** stč., Jg, SSJČ
zebrat Jg, sloven. *zobrat'*, pol. a hluž. *zebrać* b) **zešit** sloven. *zošit*, pol. *zeszyt*, hluž. *zešiwk*

- 5 a) sebrat Po 1, Ju 1–3, 5, Ru 2, 3 — zebrať Ju 1, 4–6, Ru 4, 5 b) zešit Ru 5

7 Nář. distribuce předpon *se-* a *ze-* byla zjišťována též v položkách (**je/máme**) **semleto** a **sežrat**. Ve všech těchto případech mají varianty se *ze-* menší územní rozsah.

Varianta *ze-* v trpném přičestí *semleto* (a jeho nářečních obměnách *-mlíto* / *-mlito*, *-mlíno* atd., srov. ČJA 4, 416) nezasahuje na západ v takové míře, jak bylo zjištěno u položky *sebrat*: v Čechách se omezuje na vých. úsek stč. nář. (s výběžkem až k Benešovu) a přilehlý sv. okraj jzč. nář. Byla zde však – na rozdíl od varianty *zebrat* – zaznamenána ve větším rozsahu jako nedubletní.

U slovesa *sežrat* se izoglosa oddělující obě varianty (*se-* záp. × *ze-* vých.) shoduje s průběhem bývalé zemské hranice, a jev tak náleží do skupiny výrazných česko-moravských protikladů (srov. též ČJA 5, 267). Ojedinele se s variantou *ze-* setkáváme i v lounském úseku. Ve větším rozsahu než u slovesa *sebrat* proniká varianta s předponovým *se-* do mluvy mor. měst.

Kl

Progresivní asimilace

Stojí-li v témž slově párová souhláska před *v*, zůstávají ve většině našich nářečí, podobně jako ve spisovném jazyce, neznělé i znělé souhlásky zachovány a také souhláska *v* si podržuje svou znělost, např. *květ*, *tvaroh*, *svátek*, ..., *dvacet*, *pozvat*, *žvanit*, ... V některých nářečích však nastává po předchozí neznělé souhlásce s větší nebo menší pravidelností tzv. postupná (progresivní) asimilace, tj. souhláska *v* se ve skupinách *kv*, *tv*, *sv*, *šv* a *chv* mění ve *f* (asimiluje se k předcházející neznělé souhlásce), např. *kfět*, *tfaroch*, *sfátek*, ... Změna souvisí s odlišným statutem hlásky *v* v rané staré češtině a jeho postupnou přeměnou. Asimilované podoby se poměrně často